

УДК 336.71:65.012.12
JEL F3
DOI 10.33244/2617-5940.1.2021.6-19

Ананьєва Ю.В.

СТРЕС-ТЕСТУВАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РИЗИКАМИ У БАНКІВСЬКІЙ СФЕРІ

У статі враховуючи сучасний стан банківської сфери на шляху структурних інноваційних змін, а також глобальні виклики зовнішнього середовища, потужним стимулом для удосконалення інструментів управління фінансовими ризиками у банківській сфері повинен стати представлений автором концептуальний підхід до їх реалізації. Головним аналітичним інструментом щодо імплементації такого підходу є стрес-тестування, яке представляється як надійний й комплементарний підхід у процесі проведення ідентифікації ризиків й визначення їх кількісного впливу задля своєчасного реагування на виникаючі кризові ситуації у банківській сфері країни. Перевагами такого інструменту насамперед є надійність й комплексність у підходах до ідентифікації фінансових ризиків й визначення їх безпосереднього впливу задля своєчасного реагування на кризу у банківській сфері, маючи важливе значення для управлінців з точки зору проведення оцінки загальної вразливості банківської сфери до системного фінансового ризику.

Ключові слова: фінансові ризики, управління, стрес-тестування, банківська сфера.

Ананьєва Ю.В.

СТРЕСС-ТЕСТИРОВАНИЕ КАК ИНСТРУМЕНТ УПРАВЛЕНИЯ ФИНАНСОВЫМИ РИСКАМИ В БАНКОВСКОЙ СФЕРЕ

В статье учитывая современное состояние банковской сферы на пути структурных инновационных изменений, а также глобальные вызовы внешней среды, мощным стимулом для совершенствования инструментов управления финансовыми рисками в банковской сфере должен стать

представлен автором концептуальный подход к их реализации. Главным аналитическим инструментом по имплементации такого подхода является стресс-тестирования, которое представляется как надежный и комплементарный подход в процессе проведения идентификации рисков и определения их количественного влияния для своевременного реагирования на возникающие кризисные ситуации в банковской сфере страны. Преимуществами такого инструмента в первую очередь является надежность и комплексность в подходах к идентификации финансовых рисков и определение их непосредственного воздействия для своевременного реагирования на кризис в банковской сфере, имея важное значение для управленцев с точки зрения проведения оценки общей уязвимости банковской сферы к системному финансовому риску.

Ключевые слова: финансовые риски, управление, стресс-тестирования, банковская сфера.

Ananieva Yu.V.

STRESS TESTING AS A TOOL OF FINANCIAL RISK MANAGEMENT IN THE BANKING SPHERE

The article, taking into account the current state of the banking sector on the path of structural innovation changes, as well as global challenges of the external environment, a powerful stimulus for improving financial risk management tools in the banking sector should be the author's conceptual approach to their implementation. The main analytical tool for implementing such an approach is stress testing, which is presented as a reliable and complementary approach in the process of identifying risks and quantifying their impact in order to respond in a timely manner to emerging crises in the country's banking sector. The advantages of such a tool are, first of all, reliability and complexity in approaches to identifying financial risks and determining their direct impact in order to respond to the crisis in the banking sector, which is important for managers to assess the overall vulnerability of the banking sector to systemic financial risk.

Keywords: financial risks, management, stress testing, banking.

Постановка проблеми. Стабільність розвитку національної економіки насамперед залежить від фінансового стану банківської сфери. В умовах динамічності глобальної нестабільності, виникає потреба у розробці та обґрунтуванні практичних рекомендацій щодо підвищення ефективності управління фінансовими ризиками банківської сфери, які б могли забезпечити її фінансову стійкість й належним чином мінімізувати негативний вплив фінансових криз. Трансформативність та циклічність економічних процесів, безпосередньо періодичне виникнення фінансових криз у діяльності банківської сфери, спонукає до розробки напрямів щодо уникнення вищезазначеного протиріччя.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Теоретико-методичні і практичні аспекти щодо управління фінансовими ризиками відображено у роботах провідних світових науковців, таких як: Т. Andersen, М. Crouhy, Р. Jorion, G. Monahan, Р. Hopkin, Р. Sweeting, І. Посохов, О. Дзюблюк та інші. У сучасній економічній науковій літературі актуальними є публікації вітчизняних і зарубіжних дослідників, які насамперед присвячені розробці підходів до організації стрес-тестування банків, а саме: П. Житний, І. Івасів, Я. Костюченко, Jose Vinals, Б. Кишакевич, М. Макаренко, С. Манжос, О. Криклій, С. Шаповалова, Н. Тарасевич та інші.

Враховуючи існуючий науковий доробок вітчизняних та світових науковців, доцільно зазначити, що проблема імплементації дієвої практики стрес-тестування, як актуального інструменту управління фінансовими ризиками у банківській сфері залишається й досі недостатньо вивченою.

Метою статті є обґрунтування особливостей проведення стрес-тестування у банківській сфері та розробка практичних рекомендацій щодо підвищення ефективності управління її фінансовими ризиками.

Виклад основного матеріалу. З метою прийняття рішення про допомогу банківській сфері необхідно бути максимально впевненим, що певний банк варто врятувати. Так, варто розрізняти банки, які перебувають у тимчасових труднощах та ймовірність ведення звичайної діяльності є досить високою, і ті банківські установи, які реалізують більш неякісне управління своєю діяльністю тривалий час, а, тому, їх оздоровлення насамперед виявиться маловірогідним. Для цього пропонується організувати проведення стрес-тестування (рис. 1).

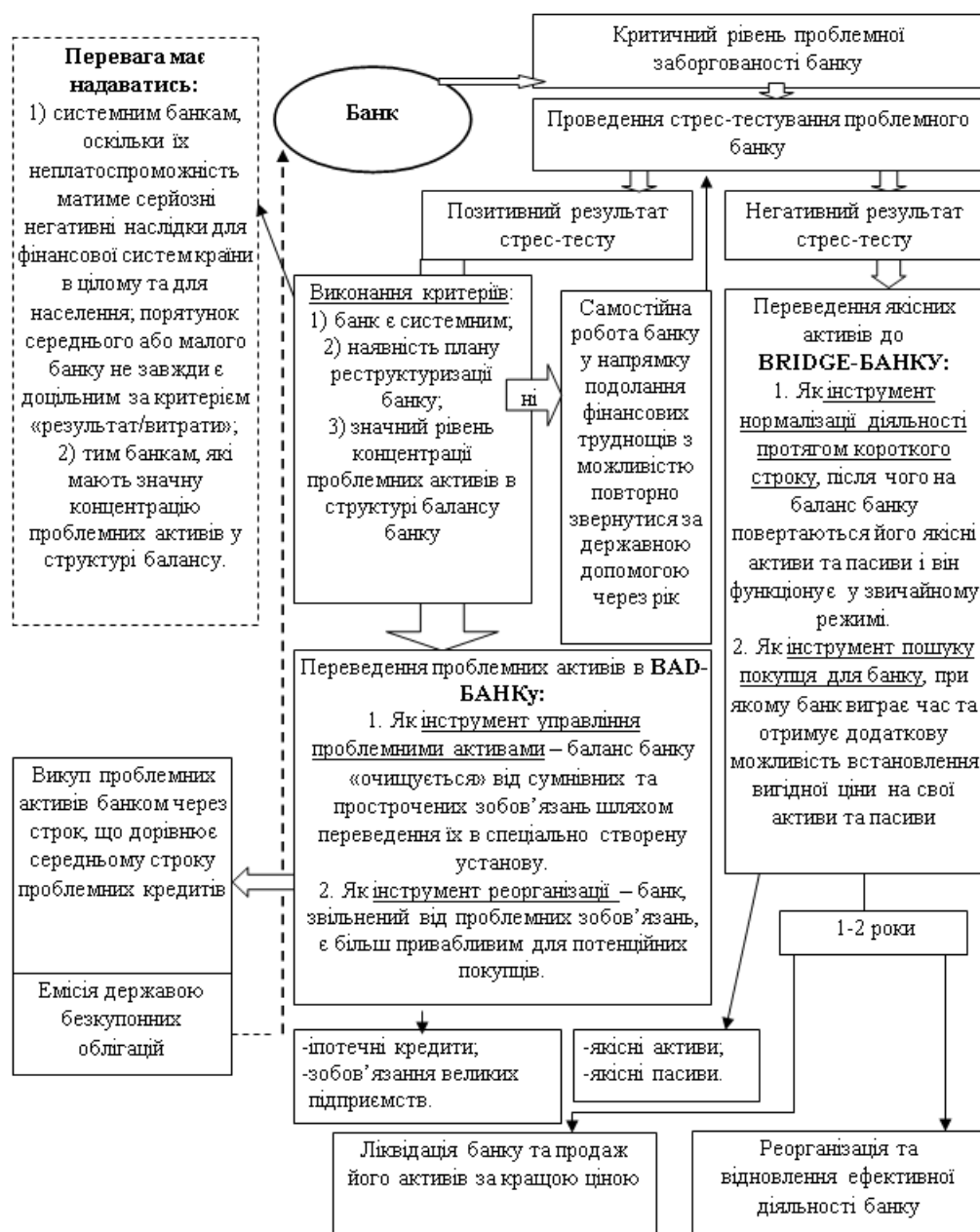

Рис. 1. Концептуальні засади управління фінансовими ризиками у банківській сфері

Джерело: запропоновано автором.

Саме організація такого тестування діяльності таких банків в умовах ключових ризиків зумовлено потребою у визначенні можливостей відновлення результативної діяльності такої установи. Як визначено у документації НБУ, стрес-тестування представляє собою метод кількісної оцінки ризику, який передбачає визначення величини відповідної неузгодженої позиції, яка нашкоджує банківську установу на ризик, і у ідентифікації шокової величини щодо зміни зовнішнього фактору - валютного курсу, відсоткової ставки тощо. Саме симбіоз таких величин дає безпосередньо уявлення про те, яку ж суму збитків або доходів отримає банк, за умови якщо події розвиватимуться за визначеними припущеннями [1-3].

Загальні підходи щодо представлення ефективних методів організації стрес-тестування залежать насамперед від сукупності специфічних властивостей відповідної соціально-економічної системи:

1. Рівня взаємозв'язку із банківської сферою. Ідеться не лише про роль, яку безпосередньо відіграє банківська сфера, як фінансовий посередник у тісних взаємовідносинах між різними учасниками господарювання. Важливо також зважати на те, яке місце і роль відіграє розміщення відповідних банківських ресурсів:

а) щодо зростання економічної активності всіх суб'єктів господарювання, враховуючи також рівень підвищення їх конкурентоспроможності;

б) щодо стимулювання споживчого попиту та товарної пропозиції.

2. Відповідного рівня координації вітчизняної монетарної і економічної політики країни загалом і фіскальної політики безпосередньо. Так, існуюча наявність відповідного питання фіскального домінування або ж просто так званої «м'якої» фіскальної політики у конкретному поєднанні із рестрикційною монетарною політикою, що орієнтована на постійне стримування приросту відповідних пропозиції грошей, також призводить до «відходу у тінь» певного виробничого сектору економіки, зниження ділової активності відповідних суб'єктів господарювання.

3. Рівнем відкритості економіки та рівня галузевої диверсифікованості.

Вважаємо, що для проведення оцінки стану банківської сфери та її фінансових активів наглядовими органам варто використовувати моделі саме макроекономічного стрес-тестування. Головною метою проведення стрес-тестування безпосередньо на макроекономічному рівні є проведена оцінка впливу щодо деструктивних «шоків» на стан банківської сфери. Види таких «шоків» обираються так, щоб вони інтерпретували фінансові ризики, які піддаються певному визначенню, а модель відповідним чином адаптується так, щоб вона представляла структуру загалом банківської сфери.

Зауважимо, що саме стрес-тестування, яке проводить національний регулятор, повинно бути реалізоване на засадах двох підходів: 1) фрагментарного, у відповідності до якого представляється чутливість та вразливість учасників банківської сфери до дії певних факторів ризику (до показника частки нестандартних кредитів представлених у кредитному портфелі або ж зміни валютного курсу) і впливу їх динаміки шляхом проведення оцінки макроекономічних показників (рівень інфляції, зміну доходів бюджету, приріст ВВП, обсягу державного боргу тощо); 2) комплексного, який дозволяє провести аналіз чутливості банківської сфери до дії виникаючих факторів фінансового ризику.

Структурно-логічна схема архітекtonіки стрес-тестування у банківській сфері запропонована на рис. 2.

В процесі реалізації стрес-тесту доцільно, насамперед, оцінити зміну існуючого капіталу банківської установи, яка може бути обумовлена певною макроекономічною подією, наприклад, пониження обмінного курсу або ж погіршенням безпосередньо якості активів в результаті економічного спаду. Так, для банківської сфери виключно ключове значення набуває проведення оцінки системного фінансового ризику щодо незбалансованості існуючих міжбанківських відкритих позицій шляхом проведення міжбанківських стрес-тестів.

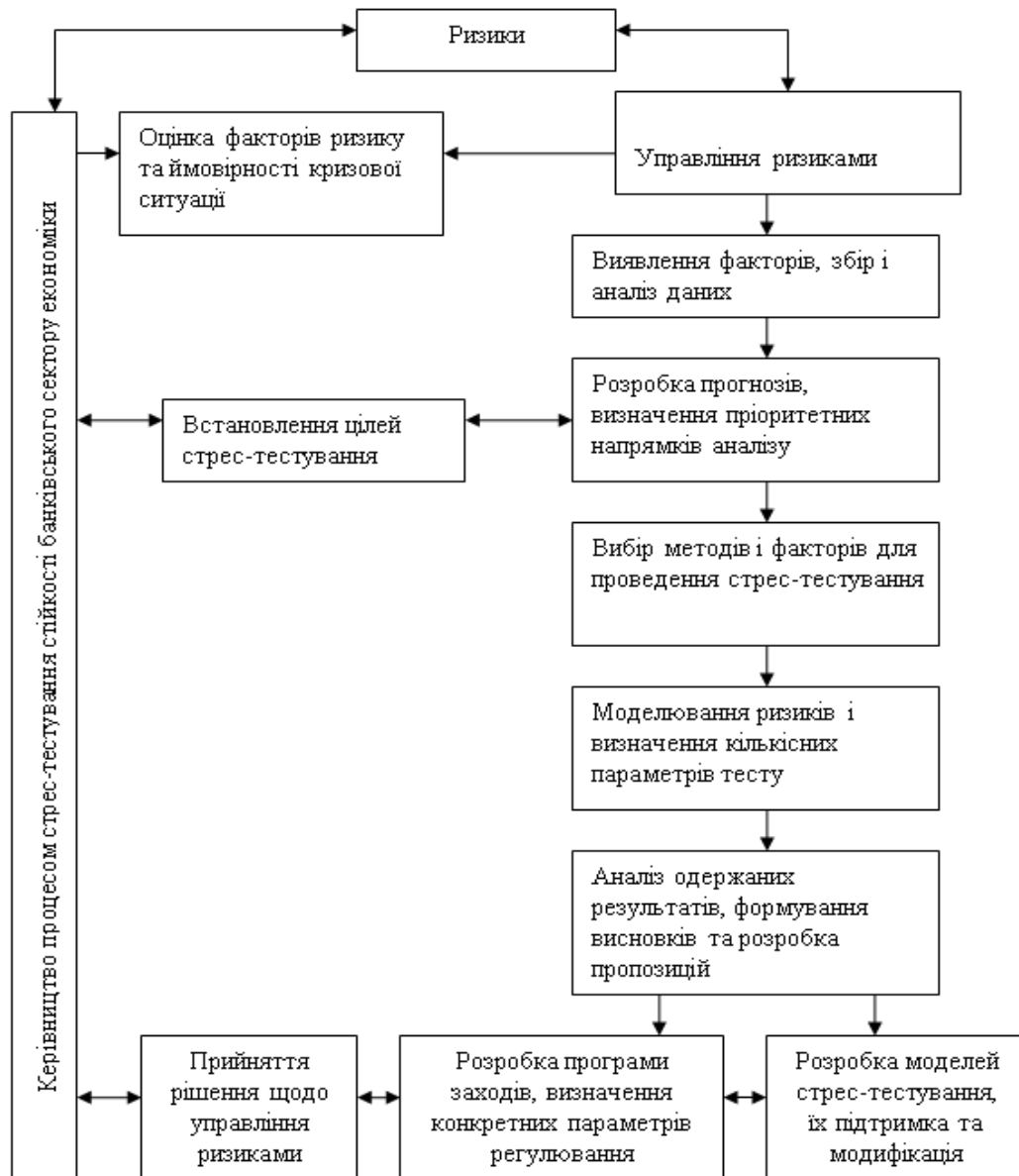

Рис. 2. Архітектура стрес-тестування у банківській сфері

Джерело: запропоновано автором.

Така оцінка має враховувати на припущення, що банкрутство одного із банків на основі «ефекту ланцюгової реакції» також може спричинити банкрутство й інших банків. Практичні рекомендації щодо організації проведення стрес-тестування шляхом практичного використання різних програм оцінки банківської сфери полягають у проведенні тестування певних банків для ідентифікації установ із найвищою ймовірністю виникнення ризику банкрутства і з'ясуванні відповідної можливості впливу різних кризових факторів на інші функціонуючі на ринку фінансово-кредитні установи або банківський сектор загалом [4].

На думку автора, з метою проведення належної організації, оцінки отриманих результатів стрес-тестування у банківській сфері Національний банк як головний регулятор повинен виконувати певні функції:

- методико-методологічного забезпечення стрес-тестування шляхом розробки чітких рекомендацій та правил;
- розробки і оцінки отриманих результатів стрес-тестів саме системного характеру;
- визначати порогові значення окремих показників або встановлення коридорів для їх зміни (валютного курсу, можливої зміни цін на фінансові активи, відсоткової ставки, спредів інше);
- забезпечення єдиної інтерпретації отриманих результатів стрес-тестування, чіткої системи їх оприлюднення й інше [5].

Загалом, це дає підстави говорити про наявність ефективного аналітичного інструментарію, який є базисом для реалізації макропруденційного підходу до аналізу фінансового стану банківських установ. Однак, ефективність впливу представлених елементів на забезпечення фінансової стабільності банківських установ значно обмежена. Це обумовлено насамперед відсутністю системного підходу до проведення оцінки та реалізації механізму управління фінансовими ризиками у банківській сфері.

Для того, щоб отримати якісну оцінку стану управління фінансовими ризиками у банківській сфері ми пропонуємо вдосконалити існуючу методіку стрес-тестування банків шляхом використання комплексних інтегральних показників, які певним чином узагальнюють певні одиничні оцінки факторів управління фінансовими ризиками у банківській сфері.

Таким чином, проведення стрес-тестів є дієвим інструментом, який у процесі використання в поєднанні із індикаторами фінансового стану дозволяє підвищити результативність проведеного аналізу у сукупності напрямків.

По-перше, такі індикатори є вихідними даними для проведення стрес-тестів. Тобто, вплив макроекономічних змін вимірюється як зміна відповідних

індикаторів фінансового стану, до яких належать також коефіцієнти власного капіталу банку.

По-друге, стрес-тести також можуть дати інформацію щодо взаємозв'язків із іншими індикаторами фінансового стану і, тому, поглибити проведені дослідження й одержати більш конкретні результати.

Основою для проведення розрахунків є ряди динаміки фактичних значень представлених індикаторів фінансового стану банків. Варіація ряду динаміки також може бути представлена показниками варіації, однак, на нашу думку, незначна варіація є певною ознакою стаціонарності ряду динаміки. За умови значної варіації таких рядів динаміки варто враховувати загальний тренд отриманих значень показника, який визначає стан банківських установ за певний період.

Стрес-тестування також дозволяє проводити оцінку й аналіз фінансових ризиків банківських установ, а також визначити можливі втрати на основі використання сценарного підходу не лише у кількісному вираженні, а і якісному.

У вітчизняній банківській сфері розроблено методику проведення стрес-тестування, яка ґрунтується на якісній і кількісній оцінці рівня фінансового ризику, спричиненого різними факторами, представленими на рис. 3.

Отже, стрес-тестування може також проводитися за так званим методом сценарного аналізу або ж аналізу рівня чутливості. Відповідно до методики, запропонованої саме НБУ, тестування у банківських установах проводиться на основі реалізації таких етапів:

1. Проведення ідентифікації параметрів для проведення стрес-тесту.
2. Формування моделі стрес-тестування на засадах визначених факторів ризику і результативних критеріїв та відповідних індикаторів.
3. Реалізація безпосередньо процедури стрес-тестування.
4. Різного роду інтерпретація результатів проведеного тестування, формулювання отриманих висновків спеціалістами.

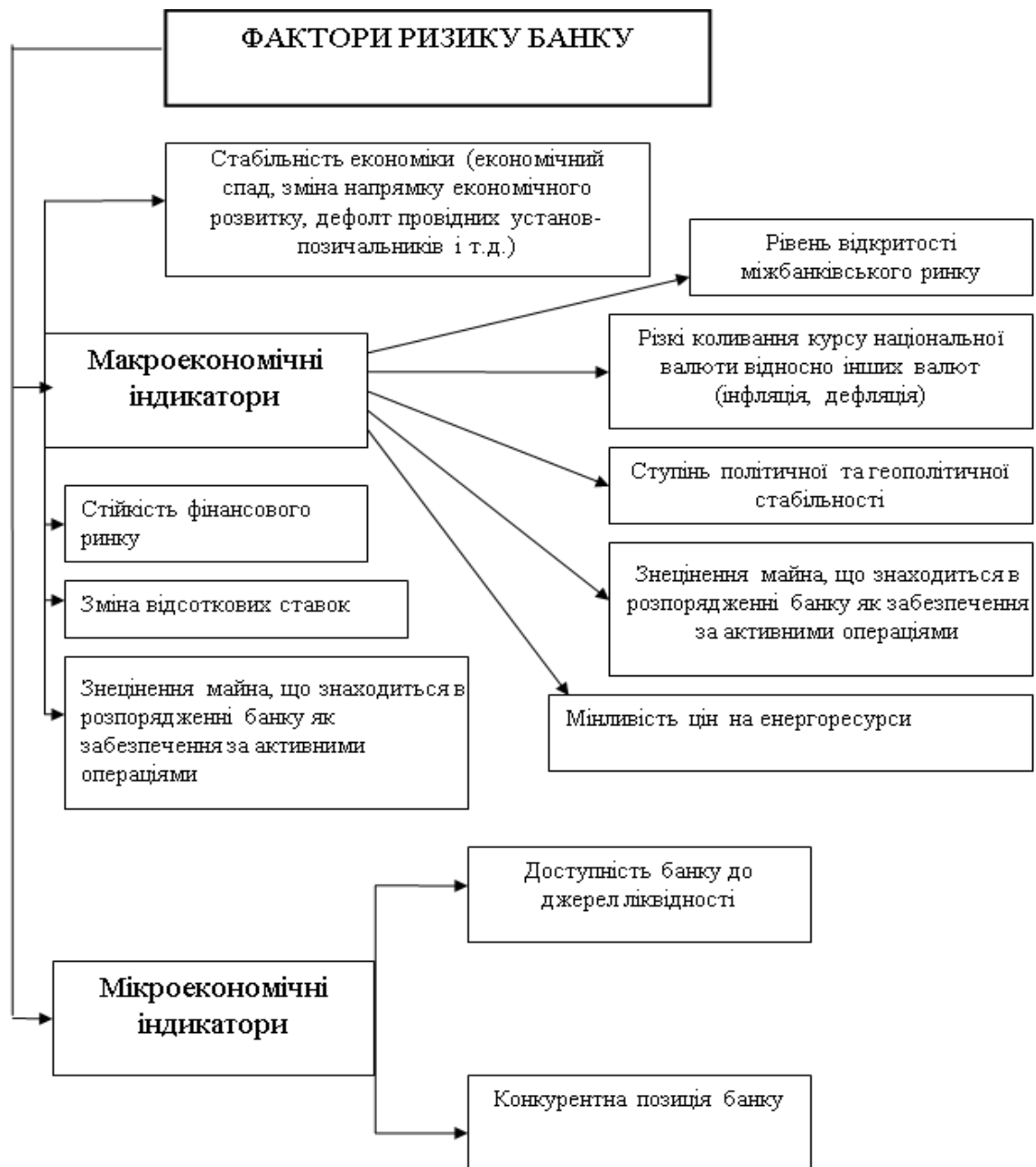

Рис. 3 Фактори ризику, які використовуються у процесі реалізації стрес-тестування банківських установ

Джерело: [4–6].

За результатами проведеного стрес-тестування експерти зазвичай роблять висновок щодо рівня визначеного запасу фінансової стійкості банківської установи й адекватності сучасного банківського менеджменту.

2.1. Отриманий позитивний результат для отримання стрес-тестування банку.

Так, за умови з'ясується, що у середньостроковій перспективі проблемний банк буде спроможним відновити свою прибутковість, тоді переведення його наявних проблемних кредитів до bad-банку відповідно матиме позитивний ефект. Однак, отримавши позитивний результат проведеного стрес-тестування, повинні бути дотримані такі критерії:

I. Подання до розгляду розробленого плану реструктуризації банку.

Банк, який бажає перевести свої активи до так званого госпітального банку, має представити на розгляд план реструктуризації. У такому плані має бути проаналізовано перспективна можливість щодо виходу банку із кризи, безпосереднє повернення до певного рівня прибутковості. Також має бути обґрунтовано належний рівень життєздатності банківського бізнесу, певну об'єктивну спроможність саме самостійно забезпечити фінансову стійкість банку.

План реструктуризації для проблемного банку має враховувати сукупність заходів, орієнтованих на відновлення певного фінансового стану, що може враховувати такі завдання:

- підвищення рівня ліквідності;
- зростання рівня капіталізації банку;
- формування програм, які дозволять певному банку виконати зобов'язання безпосередньо перед усіма категоріями клієнтів;
- сприяння забезпечення високого рівня обслуговування діючого портфелю активів;
- забезпечення оптимізації витрат;
- реструктуризація й управління проблемними зобов'язаннями, які залишаються у банку з метою переведення частки неякісних активів до bad-банку, для покращення якості кредитного портфелю банку;
- обґрунтування програм лояльності (насамперед за депозитними і кредитними послугами) для діючих клієнтів шляхом їх утримання у кризовій ситуації;
- сприяння відновлення кредитування підприємств і фізичних осіб.

II. Розмір проблемного банку.

За умови коли банк, у якому безпосередньо спостерігається значне зростання виявлених проблемних зобов'язань, є значним, неплатоспроможність саме такої установи матиме досить серйозні негативні наслідки для всієї фінансової систем країни і зокрема для населення. Тому організація переведення проблемних зобов'язань визначених установ до спеціально сформованої компанії із управління активами безпосередньо сприятиме врегулюванню фінансового стану крупних банків. У такому контексті можна говорити також про принцип «надто великий, аби збанкрутіти» («too big to fail»). Такий термін вживається для ідентифікації таких банків, роль яких настільки велика, що їх банкрутство відповідно мало б значні руйнівні наслідки для країни. Тому допустити банкрутство саме таких установ є досить небезпечним, тому необхідна допомога їм із питань управління проблемними активами.

2.2. Невідповідність визначеним критеріям на основі отриманого позитивного результату стрес-тестування.

За умови коли при задовільному результаті проведеного стрес-тесту, банк не задовольняє представленим критеріям (системність банку і наявність плану реструктуризації), то йому відповідно надається випробний строк (1 рік), за який він самостійно має реалізувати інструменти антикризового управління, орієнтовані на мінімізацію рівня проблемних активів у балансі банку. Тоді, після закінчення випробного періоду, НБУ знову проводить стрес-тестування такої установи та приймає рішення щодо банку згідно із його результатами.

2.3. Негативний результат проведеного стрес-тестування банку.

Якщо ж, навпаки, отриманий стрес-тест показав, що банк не стане прибутковим, тоді переведення безпосередньо його активів до так званого госпітального банку не має економічної доцільності. Тоді для банку залишається варіант щодо переведення якісних активів і пасивів банку до bridge-банку, який створений державою.

Висновки. Обґрунтовано, що головне місце у ході удосконалення механізму управління фінансовими ризиками у банківській сфері належить стрес-тестуванню, яке є дієвим аналітичним інструментом. До ключових переваг якого інструменту належать насамперед надійність й комплексність у підході до виявлення ризиків та визначення безпосередньо їх кількісного впливу для проведення своєчасного реагування на можливі кризові ситуації у сучасній банківській сфері, що, насамперед, має головне значення для легітимних регуляторних органів у процесі проведення оцінки загальної вразливості банківської сфери до системного фінансового ризику. До стратегічних заходів удосконалення управління фінансовими ризиками у банківській сфері належать: контроль за цільовим використанням отриманих кредитів рефінансування; гарантування збереження вкладів безпосередньо у банківських установах; різні обмеження боргового тиску на позичальників.

Список використаних джерел

1. International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards. Basel Committee on Banking Supervision. URL: <http://www.bis.org/publ/bcbs107.pdf>
2. Бородюк О.В. Як удосконалити управління банківськими ризиками. Незалежний аудитор. 2014. №9 (32). С. 96-107.
3. Кльоба Л.Г. Фінансова безпека і ризики банківської інвестиційної діяльності. Інвестиції: практика та досвід. № 12. 2016. С. 6-12.
4. Скаско О. І. Удосконалення системи управління ризиками в банках України. Бізнес Інформ. 2014. № 1. С. 274-279.
5. Principles for sound stress testing practices and supervision. Consultative Document / Basel Committee on Banking Supervision. URL: <http://www.bis.org/publ/bcbs147.pdf>
6. Методичні рекомендації щодо порядку проведення стрес-тестування в банках України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0460500-09>.
7. Zhytar M., Ananieva J. Anti-Crisis Financial Regulation of the Banking System: Domestic Realities and Foreign Experience. *The Baltic Scientific Journals «Socio World»*. 2020. № 1. P. 58.63.
8. Мельник В.М., Житар М. О. Банківська система України у функціонуванні фінансового ринку. *Проблеми економіки*, 2020. № 1(43). С. 257-266.

References

1. International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards. Basel Committee on Banking Supervision. Available at: <http://www.bis.org/publ/bcbs107.pdf>
2. Borodiuk, O.V. (2014), "How to improve bank risk management", *Nezalezhnyj audytor*, vol. 9 (32), pp. 96-107.
3. Kl'oba, L.H. (2016), "Financial security and risks of banking investment activity", *Investytsii: praktyka ta dosvid*, vol. 12, pp. 6-12.
4. Skasko, O.I. (2014), "Improvement of risk management system in Ukrainian banks", *Biznes Inform*, vol. 1, pp. 274-279.
5. Principles for sound stress testing practices and supervision [Electronic resource]: Consultative Document. Basel Committee on Banking Supervision. Available at: <http://www.bis.org/publ/bcbs147.pdf>
6. *Metodychni rekomendatsii shchodo poriadku provedennia stres-testuvannia v bankakh Ukrainy*. Available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0460500-09>
7. Zhytar M., Ananieva J. Anti-Crisis Financial Regulation of the Banking System: Domestic Realities and Foreign Experience. *The Baltic Scientific Journals «Socio World»*. 2020. № 1. P. 58.63.
8. Meljnyk V.M., Zhytar M. O. Bankivsjka systema Ukrajinu u funkcionuvanni finansovogho rynku [The banking system of Ukraine in the functioning of the financial market] *Problemy ekonomiky*, 2020. vol.1(43). pp. 257-266.

Ананьєва Юлія Володимирівна (ORCID ID - 0000-0003-0481-5787) – к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів імені Л.Л. Тарангул Університету державної фіскальної служби України (м. Ірпінь)